

Ad libitum updated

Dacă la Iași mai este de așteptat vremea bună pentru o viață muzicală pe măsura calității artiștilor și ansamblurilor de azi și a tradiției urbei, surpriza oferită recent de **Cvartetul Ad libitum** cu primul concert în noua componență a reușit să înviorizeze melomanii, să le amintească de anii în care nimeni nu ar fi putut prevedea nici unul din norii de azi și să aducă o bucurie vie în inimile tuturor. Cel care a provocat-o este violinistul Remus Azoitei, mereu prezent aici cu unul sau două concerte pe an, dar de acum înainte profund atașat ideii de muzică de cameră, ca violina I a valorosului cvartet ieșean. O hotărâre surprinzătoare pentru noi și un motiv bun pentru reluarea unor capodopere ale muzicii de cvartet. Cum va face naveta la Iași domnul profesor de la Academia Regală de Muzică din Londra, nu știm, dar acest gest de iubire și dăruire are un feed-back excelent și este o îmborsă binevenită pentru toată lumea, artiști și public deopotrivă. Cu pasiunea, temperamentul, dezinvoltura și căldura pe care i le cunoaștem, Remus Azoitei ne-a pus în priză pe toți și a conferit concertului Ad libitum un dinamism, o temperatură și un suflu tineresc și elegant, dantelat delicat în Divertismentul mozartian, elegant și cald în Cvartetul Cvintelor de Haydn (poate aici era nevoie de și mai mult echilibru, dar când ești fericit ierți multe!) și Ad libitum a devenit aproape furtunos în Cvartetul postum „Moartea și fata” de Schubert, mai ales în Presto final. Cuvântul „regal” se potrivește aici, nu doar pentru că Remus vine de la o Academie Regală. Nu numai pentru că Aula Bibliotecii Centrale Universitare „Mihai Eminescu” din Iași are un aer regal. Ci pentru că acești artiști pot, știu și reușesc să ne facă să simțim ce înseamnă noblețea și atingerea excelenței.

Cvartetul de coarde Ad libitum împlinește anul acesta 30 de ani de activitate. Născut la Iași și rămas al urbei, a primit ca semn de recunoaștere a activității desfășurate pe mari scene internaționale, statutul de

formație a Filarmonicii Moldova. Era în urmă cu 10 ani, iar pentru noi este încă un motiv să-i sărbătorim și să le fim recunoscători pentru faptul că ar fi putut opta demult să se stabilească pe meleaguri mai prielnice artei lor, dar nu au făcut-o. Fondatorii din 1988 sunt doi ieșeni, Adrian Berescu – violina I și Bogdan Bișoc – violă și doi tineri atrași aici de Conservatorul al cărui absolvenți au devenit, Șerban Mereuță – violina a II-a și Filip Papa – violoncel. Ad libitum și-a luat repede zborul din cuibul în care maestrul lor, Bujor Prelipcean, i-a pregătit pentru scenele cele mai înalte ale lumii. La instruirea lor s-au adăugat importante cursuri de măiestrie cu membrii cvartetelor Fine Arts, Juilliard sau Amadeus, iar în 1997, Cvartetul Ad libitum a câștigat Marele Premiu, Premiul Presei și Premiul mecenatului muzical la Concursul de la Evian, urmat de un alt succes notabil, Premiul I la Concursul Max Reger din Germania.

Prestigiul internațional s-a datorat atât formulei fericite, de tineri colegi de generație cu un talent bine hrănit

și menținut nu doar mereu în formă, ci mereu la cotele cele mai înalte, cât și stabilității formației, cu aceeași componență în primii 23 de ani. Între anii 2011-2017, Alexandru Tomescu a activat ca prim-violonist al cvartetului de coarde Ad Libitum.

Ad libitum susține, pe lângă concertele de acasă, mai ales de la Iași, turnee excelent primite de critică și îndelung aplaudate în mari festivaluri europene: Printemps des Arts (Monte Carlo), Orlando și Delft Festival (Olanda), Luberon (Franța), Bensheim (Germania),

Gstaad (Elveția), Maribor (Slovenia) etc. De asemenea, a concertat în celebre săli de concert ca Musée D'Orsay și Cortot (Paris), Diligentia (Haga), De Doelen (Rotterdam), Konzerthaus (Berlin), Concertgebouw (Amsterdam), Kaisersaal (Frankfurt), Beethoven Haus (Bonn), Tempelvaerk (Helsinki), Ateneul Român (București) etc. Multe din aceste concerte au fost înregistrate la radio și TV în Iași, București, Radio France, Hessischen Rundfunk, Sudwest-Rundfunk, TV VARA-Amsterdam.

Daniela VLAD

Recenzii

Vasile Vasile - Anton Pann, personalitate complexă a muzicii și a culturii românești, Volumul I

Lucrarea muzicologului Vasile Vasile, oferită lecturii de **Editura Academiei Române, București 2017** (însușind 456 de pagini) cuprinde, de-a lungul unui voluminos material de cercetare, documentare și comentarii, la care se adaugă și o iconografie semnificativă privind portretizarea muzicologică și științifică a personalității lui Anton Pann. Volumul aduce cu generozitate în actualitate semnificative documente descoperite până acum, luminate de impresionanta atitudine a autorului față de adevărul ivit prin buna credință a studiului întreprins.

Anton Pann și multiplele sale fațete - muzicală, literară, folclorică, tipografică, editorială, culegător de folclor și de cântece de lume - subliniază necesitatea prezentării detaliate a componentelor personalității sale. Cercetarea muzicale se remarcă în multiple ipostaze: *interpretativă* – psalt; *didactică* – dascăl; *traducător*, creator de cântări de strună, autor de cântece de lume, unele dintre ele prelungindu-și existența până în timpurile noastre.

Cercetarea moștenirii creației lui Anton Pann, psaltul poposit pe pământ românesc acum două secole și integrat în totalitate culturii românești, a fost urmată de diminuarea activității sale muzicale, scrisului chirilic, al notației muzicale hrisantice. De la aceste premise pornește muzicologul Vasile Vasile, acceptând condițiile de limitare a dimensiunii lui Anton Pann doar la aspecte literare și folcloristice, neținându-se seama de domeniul muzical predilect - care a constituit titlul de glorie al psaltului-literat, „dascăl al școlii de muzichie”.

Preocuparea autorului se îndreaptă către surse și documente primare, manuscrise din diverse arhive, din biblioteci de stat și mănăstirești (Biblioteca Academiei Române, Biblioteca Mitropoliei Moldovei și Bucovinei, Biblioteca Sfântului Sinod, Arhivele Statului Vâlcea, Muzeul de Istorie Vâlcea, Biblioteca Episcopiei Râmnicului, mănăstirile Tismana, Dintr-un lemn, Surpatele, Hurezi, Polovragi, Stavropoleos, Neamț, Bogdana, extinse în fondurile din așezămintele monahale din Muntele Athos, ori la cele aflate în Arhiva Națională a Moldovei, de la Chișinău și în fonduri particulare ș. a.). Vasile Vasile reconstituie eflorescența personalității celui ce a semnat și publicat în propria tipografie *Bazul teoretic și practic al muzicii bisericești, Gramatica melodică*, precum și alte cărți de cântări liturgice în limba română. Autorul proiectează continuarea investigațiilor într-un viitor volum consacrat catalogului creației muzicale a lui Anton Pann și circulației acesteia în manuscrise și tipărituri risipite de-a lungul celor două secole, bizantinologia, muzicologia și etnomuzicologia noastră dispunând de un instrument de maximă utilitate pentru așezarea lui Anton Pann în istoria muzicii bisericești de limbă română, dar și a celei profane: *Tatăl nostru*, considerat „imnul ortodoxiei românești”, sau *Imnul național*.

Cele 13 capitole grupează importante aspecte ale activității celui care și-a pus numele pe cărți cu note muzicale destinate stranei, la care se adaugă, cum spuneam, altele cu creații folclorice și cântece de lume. Printre acestea se include o prezență constantă în principalele momente ale istoriei noastre, privitor la „melosul actualului *Imn național*”: 1848, 1859, 1877, 1918, 1989.

Vasile Vasile realizează portretul muzicianului din generația psaltilor ce au impus limba română și etosul românesc în cântările de strănă pregătind viitoarele culegeri de folclor și de cântece de lume, noi drumuri ale romanțelor următoarei epoci, cu ecou în creația lui Eminescu.

Privitor la dimensiunea literar-artistică a personalității lui Anton Pann, se urmărește tranziția de la muzica orientală la cea occidentală, ce aparține publicării a zeci de cărți, majoritatea muzicale, pe drumul tipăriturilor din țara noastră, în notație guidonică. În capitolele lucrării, reținem activitatea didactică, de psalt, de teoretician și realizator al procesului de românire, de editor muzical, folclorist, autor și semnatar al unor cărți reprezentative în spiritualitatea românească și ortodoxă. Vasile Vasile reflectă

ancorarea în cultura bizantină a modelelor din limba greacă, așa cum este și cazul *Bazului teoretic și practic al muzicii bisericești*, după Theodor Fokeos, lucrare de referință, nedepășită până în prezent.

Cântările incluse în masivele volume tipărite de Anton Pann dovedesc învecinarea cântării de strănă cu etosul românesc, capodoperele sale din domeniul muzicii de strănă fiind analizate cu acribie în direcția scopul ilustrării legăturilor cu spiritualitatea românească și cântările în limba greacă pe care le-a semnat.

În concluzie, Vasile Vasile a investigat un vast material manuscriptic și tipărit, pentru a descoperi și releva principalele merite ale unuia dintre reprezentanții de frunte ai procesului de românire a muzicii de cult, considerat unanim cel care a dăruit stranei românești tot ceea ce aveau nevoie cântăreții epocii. Tipăriturile sale sunt prezentate în contextul cultural în care au apărut și cele legate de folclor, acordându-se atenția cuvenită creațiilor din culegeri anterioare cu cele care au avut capacitatea de a prelungi viața cărților cu semiografie muzicală rezervate muzicii laice.

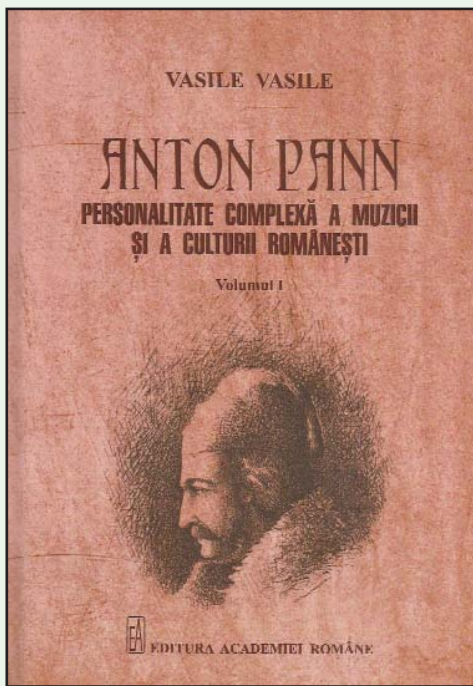
Cunoscător al muzicii bizantine, și autor de specialitate, muzicologul Vasile Vasile are meritul de a integra în lucrarea sa foarte importante documente inedite, păstrate în arhiva savantului George Breazu și din alte arhive românești, continuând munca începută de acest istoric, nefinalizată din cauza limitării creației laice și religioase, prohibite de interesele ideologice ale vremii. În același timp, Vasile Vasile lărgeste spațiul cercetării spre elementele liturgice ale vastului repertoriu trecut prin mâna celui pe care Eminescu l-a denumit „finul Pepei”, printre documentele rămase după moartea poetului numărându-se manuscrise și tipărituri cu creații antonpannești.

Considerăm că alt merit al lucrării comentate îl constituie respectarea particularităților lingvistice ale documentelor timpului, înlesnind cunoașterea limbii române din prima jumătate a secolului al XIX -lea, calitate

ce i-a fost de mare folos în realizarea ultimei faze a procesului de românire pentru cântările bisericești. În acest scop se insistă asupra rolului lui Anton Pann în îmbogățirea limbii române cu termeni creați de el și integrați în exprimarea muzicală până în timpurile noastre.

Totodată, sunt plasate sub lupă multe dintre controversalele care au planat asupra pribeagului psalt, deși el s-a integrat în mod exemplar în cultura românească și în spiritualitatea creștină și a lăsat posterității valori perene, prea puțin cunoscute specialiștilor. Disprețul exprimat uneori, chiar cu prea multă îndrăzneală față de statutul său de „biet dascăl de strănă”, nu trebuie privit peiorativ, pentru că Pann face parte din constelația lui Coresi și a cronicarilor care au pus temelii solide ale culturii noastre.

Apreciem drept admirabilă discuția asupra legăturilor dintre creațiile antonpannești și psalmii lui Dosoftei sau lucrările în limba greacă ale lui Dionisie Fotino, autorul unei istorii a Daciei, tipărită în trei volume,

strămoș al marilor artiști și muzicieni Fotino, ori ale unor înaintași de dimensiunea lui Fiothei sin Agăi Jipei sau Naum Râmnicianu. Exemplele ar putea continua...

Cum s-a spus deja, o amplă bibliografie include documente primare, referiri la psalt încă din timpul vieții și din perioada de după moartea sa, datorate lui Mihai Eminescu, Vasile Alecsandri, George Sion Dimitrie Bolintineanu, I. L. Caragiale, trecând prin reprezentanții folcloristicii ultimei părți a secolului său, Moses Gaster, Theodor Speranția, ajungând la amplele istorii ale literaturii române aparținând lui Nicolae Iorga, Gheorghe Adamescu, George Călinescu, Ovid Densușianu, Alexandru Piru, Paul Cornea, precum și biografiilor lui Anton Pann: Ion Manole, Constantin Mateescu etc. Înșiruirea literaturii reliefează din principiu faptul priorității literare a lui Anton Pann ca și celei folclorice, abordată din aceeași direcție a folclorului literar, neuitând faptul că autorul *Spitalului amorului* ne-a dat primele antologii muzicale de cântece de stea, cântece de lume și de melodii populare românești.

Volumul I al lucrării muzicologului Vasile Vasile, prezintă continuarea și finalizarea proiectului prefigurat de Ion Popescu – Pasărea, cel mai important reprezentant al muzicii bizantine în limba română, Mihail Poslușnicu, George Breazul și Gheorghe Cioabanu pentru conturarea profilului ilustrului psalt, exghisitor, traducător și editor al cântărilor bizantine în limba română, a celui dintâi tipograf al muzicii noastre și autor al unui vast repertoriu de cântece de lume, cuprinse de muzicologul Octavian Lazăr Cosma în volumele *Hronicul muzicii românești*. Autorul a integrat cu discreție și cu probitate științifică numeroase fișe realizate de George Breazul, ce urmau, să servească unei lucrări asemănătoare, pentru care, din nefericire, eminentul muzicolog nu a mai avut timp și condiții de valorificare.

Cartea lui Vasile Vasile, *Anton Pann, personalitate complexă a literaturii, folcloristicii, tiparului, educației dar, mai ales, a muzicii românești* restituie una dintre figurile de seamă ale muzicii românești religioase și laice. Lucrarea impulsionează inițierea mai multor direcții de cercetare în muzicologie, bizantinologie, etnomuzicologie și, neîndoios, componistică. Coperta a patra poartă o dedicație simbolică, semnată meritoriu de Mitropolitul Antonie Plămădeală: „A murit înainte de vreme și pe neașteptate, înfruntând vremea, înscris hotărât pe drumul nemuririi. Unii înclină să creadă că el însuși n-a bănuț nici proporțiile la care posteritatea îi va evalua activitatea.”

Grigore CONSTANTINESCU

Sabin Pautza Neobosit căutător al spațiilor muzicale universale

L-am cunoscut pe Sabin Pautza în 2017 la Slobozia, în calitate de președinte al comisiei Festivalului și Concursului Ionel Perlea. Ca membru al comisiei de lied, fericită că am ocazia să îl cunosc (în sfârșit!) și eu pe cel care pentru mine și colegii mei era o legendă, m-am îndreptat direct către Domnia-Sa, cu speranța să-l pot îmbrățișa. Nu a fost să fie așa; a invocat o gripă rebela și m-a îndepărtat sec din elanul meu plin de curtoazie și curiozitate. Mi-a venit să plâng. Eram un copil mare căruia i se luase privilegiul de a primi o jucărie superbă care stătea de ani buni în vitrină și nimeni nu i-o cumpăra. A doua, a treia, a patra zi, nu ne mai despărțeam. Îl căutam cu privirea să îmi spună câte ceva despre experiențele sale uriașe cu muzicieni de poveste și cu o muzică ce ajungea prea greu în țara noastră. Știam atâtea despre maestru prin relatările colegilor mei care au terminat Conservatorul la Iași. Era o revelație. Am descoperit un om bun și o privire care poate sfredeli caractere și se poate acomoda cu suflete calde, sincere, cuminți și tălmăduitoare, ca el. Îmi povestea cum a primit palme morale și cum unii și alții l-au înșenuncheat, așa cum numai noi românii știm să ne umilim între noi, deși, pe drumul marilor confirmări, este loc pentru toți, nu că am descoperit eu marea înțelepciune, ci fiindcă Dumnezeu, în sublimul Lui, ne așează pe toți, acolo unde știe el că suntem de folos, rostuid (cum ar zice Noica) fapte și vorbe.

Cartea Danielei Caraman-Fotea este extrem de cuprinzătoare ca date de identificare și cunoaștere ale carierei maestrului Sabin Pautza: opinii ale marilor personalități muzicale românești și internaționale, omagii și Laudatio cu fiecare frază rostită, reverențe clasice ale unui creator fascinat de modern și divers. Muzica lui narcotizează și transmite un filon sensibil de proveniență natural românească, ca o perdea de amintiri a celor care semnavă odinioară pagini muzicale superbe, în pleiada pariziană a școlii tradiționale naționale.

Sabin Pautza este descris în ritm și fapte, în locuri și creații, decupându-se teme atractive de repertoriu și ilustre magii muzicale interpretate de societăți filarmonice de înaltă prestație artistică, peste tot în lume.

În momentul în care deschizi cartea, nu poți să o mai lași, pentru că aventura unui erou de senzație, cum este seducătorul compozitor Sabin Pautza, oferă un pavilion de impresionante succese care vin peste tine setos, lăsându-ți doar gândul să se înfrupte din izvorul nesecat al geniului românesc.

Noi încă nu ne cunoaștem bine și corect marii artiști și creatori, iar pedeapsa este să aflăm despre ei din lumea mare, care asociază numele Sabin Pautza cu țara lui, cu țara mea, cu țara noastră.

Mulțumim, Daniela Caraman-Fotea!

Maestre Sabin Pautza, a fost să fiți un român la New Jersey și asta vă costă glorie, demnitate și frumusețe binecuvântată prin muzică.

Florența Nicoleta MARINESCU